

має вагомий вплив на політику, виборців та вибори, зокрема. З огляду на це, можна стверджувати, що існує особлива – американська – модель відокремлення держави та церкви.

ЛІТЕРАТУРА

Informations catholiques internationales. 1976. N 507.

Великович, Л.Н. 1978. *Религія и церковь в США*. М.: Наука.

Белоножко, С. В. 1998. “Декларация независимости США в контексте политико-правових ідей колониального періода (XVII–XVIII вв.)” *Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету*. Бердянськ. Запоріжжя. Вип. III: Міжнародні відносини і проблеми державного будівництва в країнах Європи і Америки. URL: <http://istznu.org/page/issues/3/398.ukr.html> (дата звернення: 25.10.2018).

America's Founding Documents. URL: <https://www.archives.gov/founding-docs> (дата звернення: 27.10.2018).

Hening, W.W., ed., “Statutes at Large of Virginia”. vol. 12 (1823): 84-86.

Титов, В. Д. 2011. “Філософсько-правові погляди Томаса Джефферсона” *Філософські та методологічні проблеми права* 1: 85–93

Быховский, Б. 1939. “Философия американского Просвещения XVIII века”, *Под знаменем марксизма* 9: 92-108. URL: http://istmat.info/files/uploads/38670/hm-1939_american_philosophy_bykhowski.pdf (дата звернення: 29.10.2018).

United States Constitution. URL: <https://www.archives.gov/founding-docs/constitution-transcript> (дата звернення: 29.10.2018).

Bill of Rights of the United States of America 1791. URL: <https://billofrightsinstitute.org/founding-documents/bill-of-rights/> (дата звернення: 29.10.2018).

Прудников, М.Н. 2013. *История государства и права зарубежных стран: учебник для бакалавров*. М.:Юрайт.

Adams J. 1965. “Legal Papers of John Adams” 3 Vols. in One. Ed. by L Kinvin Wroth and Hillier B. Zobel. Cambridge (MA), Vol. 2: 131.

УДК 342.3:341.22](477:4-6ЄЄ)(045)

Майніна Мирослава Сергіївна

аспірантка кафедри політичних наук

Київський національний

університет імені Тараса Шевченка,

вул. Володимирська, 60, м. Київ, 01601

miroslava_maynina@ukr.net;

[orcid.org: 0000-0002-5929-5005](https://orcid.org/0000-0002-5929-5005)

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ В ІНТЕГРАЦІЙНОМУ ДИСКУРСІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Проблема збереження державного суверенітету країнами-членами Європейського Союзу була актуальною з моменту створення об'єднання. Тривалий період продовжувалися дебати навколо проблеми співвідношення суверенітету та інтеграції. Наразі цим питанням переймаються й ті країни, які лише стають на шлях євроінтеграції. У статті розглядаються особливості трансформації державного суверенітету під впливом інтеграційних процесів. Проаналізовано ряд концепцій західних учених, що спрямовані на визначення місця державного суверенітету в інтеграційному дискурсі Європейського Союзу. З'ясовано, що в межах досліджень виділяються такі концепції: «об'єднаний суверенітет», «розділений суверенітет», «обмежений суверенітет», «пізній суверенітет», «пост-суверенітет», «кооперативний суверенітет», «змішаний суверенітет» та ін. На основі аналізу цих концепцій визначено основні напрями дослідження розвитку державного суверенітету: 1. абсолютистсько-унітаристський; 2. напрям деагрегації/реагрегації державного суверенітету; 3. пост-сувереніталізм; 4. кооперативізм.

Державний суверенітет у сучасному світі необхідно розглядати з двох позицій – територіальної та функціональної, отже, можна констатувати часткові зміни у підходах до його визначення. Поява багатьох нових підходів спричинена тим, що вчені по-різному тлумачать саме функціональну сторону державного суверенітету. І хоча кожен

з підходів має унікальне пояснення процесу взаємодії держав в процесі євроінтеграції, усі вони мають спільну рису, яка стосується саме функціональних меж державного суверенітету. Це дає змогу підтвердити тезу про те, що в процесі європейської інтеграції державний суверенітет не втрачається. Відбувається розширення функціональних можливостей держав в окремо обраних сферах. Державний суверенітет залишається сталою категорією. Зміна стосується порядку взаємодії держав на міжнародній арені, а, отже, частково зачіпається питання функціональної сторони суверенітету.

Ключові слова: державний суверенітет, інтеграція, Європейський Союз

Майнина Мирослава Сергеевна

аспірантка кафедри політичних наук

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка,

ул. Владимирская, 60, г. Киев, 01601

miroslava_maynina@ukr.net;

[orcid.org: 0000-0002-5929-5005](https://orcid.org/0000-0002-5929-5005)

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ИССЛЕДОВАНИЮ ГОСУДАРСТВЕННОГО СУВЕРЕНИТЕТА В ИНТЕГРАЦИОННОМ ДИСКУРСЕ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

Проблема сохранения государственного суверенитета странами-членами Европейского Союза была актуальной с момента создания объединения. Длительный период продолжались дебаты по поводу вопроса соотношения суверенитета и интеграции. В данный момент этот вопрос касается и тех стран, которые становятся на путь евроинтеграции. В статье рассматриваются особенности трансформации государственного суверенитета под влиянием интеграционных процессов. Проанализирован ряд концепций западных ученых, которые направлены на определение места государственного суверенитета в интеграционном дискурсе Европейского Союза.

Выяснено, что в пределах исследований выделяются следующие концепции: «объединённый суверенитет», «разделенный суверенитет», «ограниченный суверенитет», «поздний суверенитет», «пост-суверенитет», «кооперативный суверенитет», «смешанный суверенитет» и др. На основе анализа этих концепций были определены основные направления исследований государственного суверенитета: 1. абсолютистско-унитаристское, 2. направление деагрегации/реагрегации государственного суверенитета 3. пост-суверенитализм 4. кооперативизм.

Государственный суверенитет в современном мире необходимо рассматривать с двух позиций: территориальной и функциональной. Следовательно, можно констатировать частичные изменения в подходах к его определению. Появление новых подходов объясняется тем, что ученые по-разному трактуют именно функциональную сторону государственного суверенитета. И хотя каждый из подходов предусматривает свое уникальное объяснение процесса взаимодействия государств в ходе евроинтеграции, все они имеют общую черту, которая касается функциональных границ государственного суверенитета. Это дает возможность подтвердить тезис о том, что в процессе европейской интеграции государственный суверенитет не исчезает. Происходит расширение функциональных возможностей государства в отдельно выбранных сферах. Государственный суверенитет остается устойчивой категорией. Изменения касаются исключительно порядка взаимодействия государств на международной арене, а, соответственно, частично затрагивается вопрос функциональной стороны суверенитета.

Ключевые слова: государственный суверенитет, интеграция, Европейский Союз

Myroslava Mainina

PhD student, Department of Political Sciences
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
60, Volodymyrska Street, City of Kyiv, 01601
miroslava_maynina@ukr.net;
[orcid.org: 0000-0002-5929-5005](https://orcid.org/0000-0002-5929-5005)

CONTEMPORARY UNDERSTANDING THE STATE SOVEREIGNTY IN EUROPEAN UNION INTEGRATION DISCOURSE

After the treaty of the European Union was signed, the problem of preserving state sovereignty by the members of the association has become more acute. For a long period, debate over the issue of the correlation of sovereignty and integration continued among the scientists. Now, this question is faced by countries which are planning to become a part of European integration. This article is devoted to the consideration of the peculiarities of the transformation of state sovereignty under the influence of integration processes. Author analyzed several concepts of determining the place of state sovereignty in the integration discourse of the European Union. The following concepts have been identified within the research: pooled sovereignty, shared sovereignty, limited sovereignty, late sovereignty, post-sovereignty, (cooperative sovereignty, mixed sovereignty, etc. Based on the research results, the development of state sovereignty is defined: 1. absolutist-unitaristic; 2. disaggregation and reaggregation of sovereignty 3. post-sovereignism and 4. cooperative.

Paying attention to this fact, the significance of state sovereignty in the modern world can be considered from two positions: territorial and functional. It is possible to state the principal changes of the approaches to its definition. The emergence of new approaches to the definition of state sovereignty is connected with the fact that scientists interpret the functional side of state sovereignty in a number of different ways.

Although, each theory has a unique approach to explaining the process of interaction between states within the European integration process, they have a common feature that concerns the functional boundaries of state sovereignty. This makes it possible to confirm the thesis that the process of European integration cannot destroy the sovereignty of a state. There is an expansion of the state's functional capabilities in some areas. State sovereignty remains a constant category. The change relates to the order of interaction of states in the international arena, and therefore partly applies to the issue of the functional side of sovereignty.

Keywords: *state sovereignty, integration, European Union.*

Проблема співвідношення суверенітету та інтеграції є предметом численних досліджень ще з часу зародження ідеї створення Європейського Союзу. Не зважаючи на тривалий період існування об'єднання, дебати навколо цієї проблеми продовжуються. Питання забезпечення державного суверенітету є актуальним як для країн, які лише починають шлях інтеграції, так і для тих, хто стояв у витоків створення Євро-союзу. Дедалі більше держави-члени наголошують на перебільшенні повноважень інститутами ЄС. Це є причиною підняття питання про можливість виходу з об'єднання. Подібні обговорення відбулись у Греції (Grexit), Франції (Frexit), Польщі (Poxit). Велика Британія, побачивши серйозні загрози для себе, вирішила припинити

членство в ЄС. Наразі триває процес виходу держави з об'єднання (Brexit).

Виникає своєрідна колізія у питанні прийняття рішень в Євросоюзі. Інститути ЄС апелюють до передбаченого договорами положення про делегування частини повноважень щодо прийняття рішень. У той же час представники держав-членів говорять про неможливість порушення постанов, прийнятих на наддержавному рівні. Аби спростувати тезу про надмірний вплив ЄС на суверенітет держав, директор Інституту європейських досліджень в Брюсселі Поль Магнет стверджує, що з чотирьох головних функцій сучасної держави (захист кордонів, джерело національної ідентичності, визначення політичного устрою суспільства та регулювання ринку) тільки остання зачіпається національним регулюванням з Брюсселю (Бордачев 2007).

Така невизначеність спричиняє необхідність перегляду підходів до визначення державного суверенітету та особливостей його збереження у процесі європейської інтеграції.

Серед вітчизняних дослідників проблема співвідношення державного суверенітету та інтеграції досліджується здебільшого з точки зору юридичної науки. Відповідно, виникає потреба політологічного аналізу. Було проаналізовано роботи вітчизняних дослідників Т. Бордачова І. Бусигіної, Г. Мусіхіна. Високий інтерес до зазначеної проблематики спостерігається і серед західних учених. Особливу увагу було звернено на роботи С.Бессон, Р. Беллами, Р. Бертольда, М. Кітінга, С.Краснера, Н.МакКорміка, Т. Оршоліч Далессіо, В. Уллеса.

Державний суверенітет – складна міждисциплінарна категорія, аналіз якої потребує врахування широкого спектру підходів: історичного, політологічного, конституційно-правового економічного та ін. Не зважаючи на те, що вчені виділяють різні якості та сторони реалізації державного суверенітету, він залишається цілісним поняттям та виступає однією з основних ознак держави.

У політологічній науці суверенітет прийнято розуміти як «верховенство і незалежність політичної влади» (Шляхтун 2005: 502). Серед видів суверенітету, як правило, виділяють державний, народний і національний. У свою чергу державний суверенітет – це верховенство влади держави на її території та незалежність держави у зовнішніх зносинах. Він є необхідною політичною та юридичною ознакою держави (Шляхтун 2005: 502).

Уперше поняття суверенітету з'являється у XVI столітті. Жан Боден у своїй роботі «Шість книг про республіку» вживає цей термін у значенні «постійної та абсолютної влади держави» (Антологія мирової політичної думки 1997: 301). Теоретик наголошує на тому, що саме суверенітет є визначним принципом здійснення влади в державі: «державна є здійснення суверенною владою справедливого управління багатьма сім'ями та тим, що знаходиться у спільному володінні» (Антологія 1997: 303).

Починаючи з середини XVIII століття, увага вчених до поняття «суверенітет» значно зростає. Результатом цього є поява нових теорій, зокрема, народного суверенітету та національно-державного суверенітету.

Особливий період в історії розвитку суверенітету – закінчення тридцятирічної війни. Її результати не лише на довгі роки визначили вектор розвитку Європи, а й вплинули на становлення системи міжнародних відносин у цілому. Підписання Вестфальського миру визначило основними принципи державного суверенітету, рівності держав та їх невтручання у зовнішню політику одна одної.

Сьогодні у науковій літературі використовуються різні підходи до розуміння державного суверенітету. Серед них можна виділити два основних: традиційний і сучасний. Традиційний передбачає визначення державного суверенітету як верховенства держави у межах своєї території та у зовнішніх відносинах. Сучасний – формується у 1970-х роках під впливом глобалізаційних та інтеграційних процесів. Саме тоді відбувається відхід від державоцентристської концепції в розумінні суверенітету (Бусьгіна 2005). Теоретики ставлять під сумнів не лише автономність державного суверенітету, а й його необхідність як одну з основних ознак держави загалом. «Держава уже не є єдиним актором міжнародних відносин, вона співіснує у складному взаємозв'язку з транснаціональними акторами і міжнародними організаціями, таким чином суверенітет держави розмивається» (Бордачев 2007).

У дослідженнях таку неоднозначність у підходах називають «парадоксом суверенітету». Його суть пояснюється проблемою, пов'язаною із сучасним визначенням державного суверенітету. З одного боку, наголос робиться на активній критиці та необхідності негайного перегляду теорії суверенітету З іншого боку, ця теорія є однією з найстійкіших у політичному дискурсі (Wallace 1999).

Американський учений Стівен Краснер пропонує розглядати державний суверенітет у чотирьох вимірах: *внутрішній суверенітет* – як принцип організації публічної влади у державі та контроль за нею з боку суспільства; *суверенітет взаємозалежності* (interdependencesovereignty), який дозволяє контролювати взаємодію між державами (інформаційні потоки, обмін товарами, процеси міграції); *міжнародний правовий суверенітет* (або зовнішній суверенітет), основною метою якого є забезпечення рівних прав державам на міжнародній арені; *вестфальський суверенітет*, який забороняє зовнішнім акторам втручатися у розподіл

владних повноважень всередині держави (Krasner 2008).

Як уже зазначалося, суверенітет за своєю суттю є неподільним. Водночас він має ряд властивостей і способів прояву. Розглядаючи позицію С. Краснера, необхідно зосередити увагу на тому, що метою вченого є не запропонувати нові чотири моделі державного суверенітету, а наголосити на багатогранності цього поняття.

Активізація світових інтеграційних процесів зумовлює проблеми дослідження державного суверенітету в контексті функціонування міжнародних інтеграційних об'єднань. У межах цієї проблематики одним із найбільш дискусійних питань є збереження державного суверенітету країн-членів Європейського Союзу. Хоча численними угодами ЄС і закріплено сфери взаємодії як інститутів Євросоюзу, так і держав-членів, вплив на суверенітет останніх залишається незмінним.

Ряд суперечностей можна побачити не лише у проблемі співвідношення суверенітету та інтеграції, а й у законодавстві держав, яке стосується визначення порядку взаємодії з Євросоюзом.

А. Албі, аналізуючи Конституції європейських держав, підкреслює відсутність єдності у трактуваннях питання делегування повноважень чи передачі компетенції міжнародним організаціям. Багатоманітність формулювань може бути наявна навіть у межах однієї Конституції. Як правило, застосовуються такі терміни, як «делегування», «передача», «наділення», «обмеження суверенітету». До прикладу, у Конституціях Німеччини та Франції використовується чотири формулювання. У Конституції Німеччини – це «участь», «делегування», «обмеження суверенітету», «передача», а у Конституції Франції – «участь», «обмеження суверенітету», «передача», «спільна реалізація суверенітету» (Albi 2005).

Державний суверенітет виникає як неподільна категорія. Спроби переосмислити його значення призводять до формування двох діаметрально протилежних позицій: остаточного руйнування державного суверенітету, або необхідності визначення його чітких меж. Як наслідок, відсутність достатньої аргументації або повертає вчених до тези про абсолютність та неподільність, або формує нові умови дослідження суверенітету, за яких необхідно обмежити його вплив (у тому числі на політичні процеси). Однак жоден із цих

напрямоків не здатен пояснити державний суверенітет з точки зору того функціоналу, яким його наділяє інтеграційна практика Євросоюзу. У межах об'єднання важливою умовою є кооперація учасників з метою повноцінної реалізації суверенітету. Отже, основою, яка допомагає забезпечити співпрацю, узгодження дій та розподіл компетенцій в ЄС, виступає кооперативізм. Саме тому при аналізі концепцій та виокремленні напрямів дослідження державного суверенітету в ЄС за основу взято не лише принцип історичності, а й функціональності. Це пояснюється тим, що концепції, покладені в основу того чи іншого напряму, мають спільні риси, які стосуються саме функціональних меж державного суверенітету.

Аналіз робіт західних учених, які досліджують проблематику державного суверенітету в Європейському Союзі, дає змогу виділити такі напрями досліджень: 1. абсолютистсько-унітаристський; 2. напрям деагрегації/реагрегації державного суверенітету; 3. пост-сувереніталізм та 4. кооперативізм.

У межах цих напрямів виокремлюють ряд концепцій, які спрямовані на пояснення місця суверенітету в інтеграційному дискурсі Європейського Союзу. Серед найбільш поширених сучасних концепцій можна виділити: «об'єднаний суверенітет» (*pooledsovereignty*), «розподілений суверенітет» (*sharedsovereignty*), «обмежений суверенітет» (*limitedsovereignty*), «нізній суверенітет» (*latesovereignty*), «пост-суверенітет» (*post-sovereignty*), «кооперативний суверенітет» (*cooperativesovereignty*), «змішаний суверенітет» (*mixedsovereignty*), та ін. Усі вони спрямовані на узгодження принципу суверенітету з європейською реальністю конституційного плюралізму, відповідно, наголошують на важливості взаємного діалогу між державами та наддержавним утворенням (Oršolić Dalessio 2014).

Перший напрям формують прибічники концепції абсолютного та унітарного суверенітету. Основним їх положенням є неподільність суверенітету: він має належати або тільки державам-членам, або тільки Європейському Союзу. Проте серед прибічників унітарної концепції є дослідники (МакКормік та Перніч), які фактично визнають зміну політичних та правових реалій ЄС і розуміють необхідність більш гнучкого трактування суверенітету, але усе ж таки стоять на позиціях його унітарності.

У межах унітарної концепції також виділяють два напрями. Представники обох з них наголошують на неподільності суверенітету та існуванні єдиного органу прийняття рішень. Це може бути або на Європейському рівні, про що говорять європейські наднаціоналісти (Europeansupranationalists), або національному рівні – до чого схиляються інтергавенменталісти (nationalintergovernmentalists) (Besson 2004). Другий напрям сформовано прибічниками «дезагрегації та реорганізації державного суверенітету» (Besson 2004), які оперують поняттями *об'єднаного (спільного) суверенітету та роз'єднаного суверенітету*.

Термін «*об'єднаний суверенітет*» використовується для позначення процесу обміну повноваженнями між державами в системі міжнародних відносин. Бажання об'єднатися обґрунтоване намаганням забезпечити себе від проблем у тих сферах, розвиток яких є проблемним. Бертольд Ріттбергер пише, що успішність цієї тези підтверджується прикладом функціонування європейського ринку товарів та послуг. Держави могли б залишити за собою право використовувати вето щодо прийняття рішень у цій сфері. Проте запровадження кваліфікованого мажоритарного голосування з цього питання показало, що держави-члени ЄС визнали перевагу скасування територіальних бар'єрів більше, аніж би отримали від збереження права вето. Також важливим положенням теорії обмеженого суверенітету є можливість збереження права вето, у тих сферах, які уряди вважають за необхідне забезпечити від надмірного міжнародного впливу (що може пояснюватися як ідеологічними міркуваннями, так і особливостями внутрішньої політики) (Rittberger).

Виникнення Євросоюзу зумовлено потребою держав європейського континенту об'єднати зусилля щодо розвитку тих сфер, які були найбільш проблемними. Аби забезпечити себе від надмірного втручання у внутрішню політику держав-членів, у Договорах було закріплено основні принципи діяльності ЄС: принцип наділення компетенцією, принцип субсидіарності та принцип пропорційності (Договор о Европейском Союзе 1992).

Слід зауважити, що назва принципу «наділення компетенцією» вказує саме на походження компетенції Союзу. На те, що вона має похідний характер, адже отримана від держав-членів, які шляхом укладення договорів передали у регулювання ЄС

частину своїх суверенних та інших прерогатив. Принцип розподілу компетенцій слугує системою стримань та противаг, яка покликана не допускати зміщення інституційного балансу у бік наднаціональності понад встановлену у Договорах межу (Договор о Европейском Союзе 1992).

Концепцію «*спільного суверенітету*» розглядає С. Краснер. На його думку, вона передбачає включення зовнішніх суб'єктів у внутрішні структури влади на невизначений період часу. При цьому зберігається одна з основних ознак суверенітету – можливість укласти міжнародні угоди, хоча інколи держави мають іти на поступки, якщо це визначено договорами об'єднання (Krasner 2004). Окрім того, мають бути виконані ще дві умови: добровільність вступу до об'єднання і рівність сторін у ньому.

І хоча семантично поняття «об'єднаний» та «спільний» дещо різняться, у межах теорії державного суверенітету вони пояснюють одне якісне значення: співробітництво, направлене на примноження повноважень кожного з членів об'єднання. Будучи членом Євросоюзу, держави отримують змогу впливати на політичні, економічні та міжнародні процеси, які виходять за межі державних кордонів.

До цього напрямку можна також віднести прибічників концепції обмеженого суверенітету (*limitedsovereign*). У цьому випадку суверенітет, хоча існує по факту, проте його основоположне значення змінюється. Як пише С. Бессон: «проблема цієї моделі полягає у неможливості визначити, що суверенітет є настільки обмежений чи роздроблений, що не можна більше говорити про суверенітет» (Besson 2004).

Зважаючи на суперечливість цих концепцій, дослідники або поверталися до унітарної, або перейшли до концепції пост-суверенітету (Besson 2004).

Отже, третій напрям представлений прибічниками концепції *пост-суверенітету*. Основна теза прихильників цього напрямку стосується необхідності перегляду традиційного поняття суверенітету у межах такого об'єднання як ЄС (Besson 2004). Одним із перших поняття пост-суверенітету ввів Майкл Кітінг. Він пов'язував його з процесами послаблення центральної влади та диверсифікації управління (Бресская, Китинг, 2011). Дослідники наголошують на тому, що суверенітет занадто глибоко увійшов до політичного та юридичного дискурсу і його вплив необхідно обмежити.

Проте, ігнорувати його «гносеологічну та нормативну роль» (Besson, 2004), як вважає С. Бессон, неприпустимо.

Дія міжурядових договорів обмежує можливість держави впливати на власний розвиток без урахування їх положень. Теорія державного суверенітету сама по собі несумісна з такими обмеженнями. Ці зміни, як пише Р. Белламі, є причиною появи нової концепції пост-суверенітету. Вчений розглядає Євросоюз, як «тестовий приклад того, чи буде і яким чином буде трансформуватися держава та державний суверенітет» (Bellamy 2003). Він також зазначає, що не зважаючи на те, що у межах Союзу відбувається передача суверенних повноважень інститутам ЄС, цей процес включає лише «часткову передачу та послаблення суверенітету, а не його загибель» (Bellamy 2003).

Р. Белламі розуміє традиційне визначення суверенітету як правове верховенство, пост-суверенітет же має виключно політичні корені. Хоча ці значення і мають відмінності у тлумаченні, вони є «двома сторонами одної монети» (Bellamy 2003). Влада у якості легітимного правителя (суверена) та верховенство закону взаємопов'язані і впливають одне на одного, відповідно, не можуть існувати окремо. Отже, як неможливо визначити пріоритет правового суверенітету над політичним, так і суверенітет та пост-суверенітет відображають різні якості одного й того самого явища.

Особливості розвитку сучасного демократичного суспільства обмежують здатність держави домінувати над своїми громадянами. Суверенітет, виступаючи як «верховний арбітр» (Bellamy, 2003), чітко закріплює прийнятні та неприйнятні норми поведінки та змушує всіх їм підкорюватися. Прибічники пост-суверенітету намагаються вирішити цю дилему шляхом угоди між сторонами та перегляду тих правил, щодо яких виникли розбіжності. І справді, без таких угод (діалогу громадяни-держава) жодне використання суверенної влади не може бути законним. Таким чином, пост-суверенітет не виводить нас за межі суверенітету у його традиційному розумінні, а формує новий порядок щодо легітимації та обмеження суверенної влади. У світі пост-суверенітету на перший план виходить відповідальність, на чому і мають базуватися політичні процеси.

Дослідниця Саманта Бессон у своїх роботах пише, що жодна з вищезазначених

концепцій не описує порядок відносин між державами в процесі євроінтеграції повною мірою. Вона пропонує нову концепцію – кооперативний суверенітет (*cooperative sovereignty*). Основними його ознаками є співпраця, узгодження дій та розподіл компетенцій. Слід зазначити, що саме принцип розподілу компетенцій і є одним із тих, що закріплено як договорами ЄС, так і окремими Конституціями держав-членів. Головним для кооперативного суверенітету є «передача повноважень тим органам, які краще за все забезпечать захист спільних суверенних цінностей і принципів, таких як цінності демократії та основні права» (Besson 2004). Взаємний контроль та розподіл компетенцій також передбачає у разі невиконання своїх обов'язків одною зі сторін угоди повне визволення від будь-яких взаємних зобов'язань другою стороною (Besson, 2004). Мета цієї концепції – забезпечити тісне співробітництво держав, мінімізувавши можливі конфлікти між різними рівнями інститутів Європейського Союзу.

Висновки. У статті розглянуто основні сучасні концептуальні підходи до розуміння державного суверенітету. Кожен з них передбачає свій унікальний підхід до пояснення процесу взаємодії держав у процесі євроінтеграції. Не зважаючи на це, ряд підходів мають спільну рису, яка стосується саме функціональних меж державного суверенітету. Це дає змогу підтвердити тезу про те, що в процесі європейської інтеграції державний суверенітет не втрачається. Відбувається розширення функціональних можливостей держав в окремих сферах.

Першочерговим завданням об'єднання Європи був перехід від влади сили до влади закону. Проте реалізація цього проекту внесла глобальніші зміни, зокрема до традиційного розуміння державного суверенітету. Якщо до створення ЄС ідея суверенної держави передбачала незалежність від втручання ззовні, то з розвитком інтеграційного проекту вона трансформувалася у співробітництво на основі взаємного впливу та контролю. Необхідність зміни підходів до тлумачення державного суверенітету не означає його абсолютне зникання. Втрата державного суверенітету передбачає більше, аніж просто передачу окремих повноважень на наддержавний рівень. Про наявність суверенітету можна говорити допоки держава зберігають свій суверенний статус

по відношенню до інших акторів міжнародної політики, а також пов'язані з ним права та повноваження. Таким чином, інтеграційні процеси не руйнують суверенітет, а лише змінюють ракурс його дослідження. Зважаючи на те, що державний суверенітет сьогодні має не лише територіальні, а й функціональні межі, відбувається перехід від дослідження владно-територіальних відносин до інституційно-правового положення держави у міжнародних відносинах.

ЛІТЕРАТУРА

- Бордачев Тимофей “Суверенитет и интеграция”, URL: http://www.globalaffairs.ru/number/n_8142 (дата звернення 2.11.2018)
- Шляхтун, П. П. 2005. *Конституційне право: словник термінів*, Київ: Либідь.
- Антология мировой политической мысли: В 5 т. 1997. Т. 1. Зарубежная политическая мысль: истоки и эволюция.* Москва: Мысль.
- Бусыгина, И. М. 2005. “Европейский Союз: новые изменения концепции суверенитета”, *Политическая наука. Суверенитет в условиях глобализации. Опыт политий Запада и Востока*, № 4: 47-69.
- Wallace, W. 1999. “The Sharing of Sovereignty: The European Paradox”, *Political Studies*. V. 47. N 3: 503-521.
- Krasner Stephenon “Sovereignty, Failed States and International Regimes”, *Theory*

Talksavailable” 2008 URL: <http://www.theory-talks.org/2008/10/theory-talk-21.html> (дата звернення 1.12.2018)

Albi, A. 2008. “EU Enlargement and the Constitutions of Central and Eastern Europe”, Cambridge: Cambridge University Press.

Oršolić Dalessio, Tina. 2014. “The Issue of Sovereignty in an Ever-Closer Union”, *Croatian yearbook of European law and policy*, №10: 67-88.

Besson, S. 2004 “Sovereignty in Conflict” URL: <http://eiop.or.at/eiop/texte/2004-015a.htm> (дата звернення 2.11.2018)

Rittberger, Berthold “Pooled sovereignty” URL: <http://oxfordindex.oup.com/view/10.1093/oi/authority.20110803100336931> (дата звернення 19.11.2018)

Договор о Европейском Союзе, Маастрихт, 7 февраля 1992 года URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_029 (дата звернення 1.12.2018)

Krasner, Stephen D. 2004 “The Hole in the Whole: Sovereignty, Shared Sovereignty, and International Law” URL: <https://repository.law.umich.edu/mjil/vol25/iss4/15/> (дата звернення 2.11.2018)

Бресская, О., Китинг, М. 2011 “Европа Регионов? После эпохи национальных государств. Беседа с профессором Майклом Китингом”, *Перекрестки*, № 3-4: 9-12.

Bellamy, Richard. 2003. “Sovereignty, Post-Sovereignty and Pre-Sovereignty: Three Models of The State, Democracy and Rights Within the EU in Sovereignty in Transition”, *N. Walker, ed., Hartp.*: 167-190.

УДК 327.7 / 327.5

Ковальова Олександра Ігорівна

ст. викладач, к. політ.н.

Сумський державний

педагогічний університет ім. А.С.Макаренка,

вул. Роменська, 87, м. Суми, 40002,

aleko308@yahoo.com;

<https://orcid.org/0000-0002-9887-7200>

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ АЛЬЯНСІВ У ТЕОРІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Відмова України від позаблокового статусу стала результатом усвідомлення нагальності пошуку більш ефективних засобів із захисту держави від зовнішньої агресії. Одним із основних таких засобів є інтеграція до потужних державних об'єднань, передусім, до європейських та євроатлантичних структур. Таким чином, наразі завдання з набуття членства в Європейських Співтовариствах та Організації Північноатлантичного договору (НАТО) посідають чільне місце серед пріоритетів зовнішньої політики України. У процесі зростання взаємозалежності світу альянси поступово стають основною формою міжнародного співробітництва. Водночас вони все більше асоціюються з виникненням і поширенням воєн і конфліктів, а також із запобіганням ним. За складних умов міжнародних взаємодій, існування численних загроз для існування держави здійснення нею розважливої зовнішньої політики залежить від